

ARAŞTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

BOĞA BOĞA FİLMİNDE KAHRAMANIN JUNG'UN GÖLGE ARKETİPİ
BAĞLAMINDA ÇÖZÜMLENMESİ

Ece EROL

Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü,
eceeroll@hotmail.com

0000-0001-8436-2217

Atıf / Citation: Erol, Ece. (2024). Boğa boğa filminde kahramanın jung'un gölge arketipi bağlamında çözümlenmesi. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, (İNİJOSS), 13(1), 82-100.

<https://doi.org/10.54282/inijoss.1451012>

Öz

20. yüzyılın başından itibaren sinema, psikanaliz için zihni resmetme ve zihin hakkında konuşmanın bir yolu hâline gelmiştir. Günümüze kadar gelen süreçte, her iki disiplin de birbirini besleyerek dünyayı görmenin ve tanımanın önemli bir aracı olmuştur. Bu analiz yöntemlerinden biri olan Carl Gustav Jung'un analitik psikolojisi; merkezine tinsel bir yaklaşım olarak arketip teorisini almıştır. Jung'un kuramsal temelini sunduğu analitik psikoloji, arketipoloji ve bilinç dışı dinamiklere yoğunlaşır. Jung, başta kendi olmak üzere insanı ve insanlığı şifalandırma istenci ile yola çıktığı ve önerdiği her yöntemde arketipsel güçlere dayanmıştır. Arketipik davranış biçimleri, kimi zaman düşünce yoluyla kimi zaman da yaşantının özümsemesi sürecinde harekete geçer. Kendilik'in (Self) gelişimi ya da yaşa ve deneyime bağlı olarak dönüşüm anları, arketipik süreçlerdir. Kişinin kendi merkezine doğru olan uzun ve zorlu içsel yolculuğunda önemli bir referans olarak da kabul edilen arketipler içerisinde, bireyin öncelikle tanışması, yüzleşmesi ve uyumlanarak bütünleşmesi gereken arketipsel öge Jung'a göre "gölge"dir. Jung, gölge ile BEN arasında koştur bir ilişki olduğunu ve gölgenin bilince ulaştırıldığı ölçüde BEN'in güçlendiğini savunur. Kolektif bilinç dışının önemli öğelerinden biri olan gölge arketipi, bireyin kendini gerçekleştirmesinde önemli bir role sahiptir. Gölge arketipini tanımak ve kabul etmek, bireyin psişesindeki dengeyi sağlamasında ve bireyleşme sürecinde, kritik bir aşamadır. Jung iki ayrı gölge arketipinden bahseder. Bunlardan ilki "kişisel gölge", diğeri ise "ortak gölge"dir. Bu çalışmada, 2023 yılında Onur Saylak tarafından çekilen Boğa Boğa filminin ana karakteri Yalın Eşref, Jungcu yaklaşım çatısında arketip teorisi kullanılarak kişisel gölge arketipi özelinde analiz edilmiştir. Yine bu psikanalitik doğrultuda Yalın karakterinin psişesi ve özneleşme süreci gölge arketipi üzerinden çözümlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Carl Gustav Jung, arketip, Boğa Boğa, gölge arketipi, bilinç dışı.

ANALYZING THE HERO IN THE MOVIE CHOKEHOLD IN THE CONTEXT OF JUNG'S SHADOW ARCHETYPE

Abstract

Since the early 20th century, cinema has become a means of depicting the mind for psychoanalysis, providing a platform to discuss mental phenomena. Over time, both disciplines have enriched each other, becoming significant tools for perceiving and understanding the world. One such analytical method is Carl Gustav Jung's analytical psychology, which revolves around the archetypal theory as a central tenet. Jung's analytical psychology focuses on archetypal patterns and the dynamics of the unconscious. He founded his theoretical framework on the intent to heal humanity, relying on archetypal forces in his proposed methods. Archetypal behaviors are activated through thought processes or the assimilation of experiences. Moments of transformation, such as the development of the Self or shifts due to age and experience, involve archetypal processes. Within the archetypes, which serve as crucial references in an individual's long and arduous journey toward self-realization, the "shadow," according to Jung, is a primary element that individuals must first encounter, confront, and integrate. Jung argues that there is a parallel relationship between the shadow and the Ego, asserting that strengthening the Ego occurs as the shadow becomes conscious. As a significant component of the collective unconscious, the shadow archetype plays a vital role in an individual's self-realization. Recognizing and accepting the shadow archetype is a critical stage in achieving psychological balance and individuation. Jung discusses two distinct types of shadow archetypes: the "personal shadow" and the "collective shadow." This paper analyzes the main character, Yalın Eşref, from the 2023 film *Boğa Boğa* directed by Onur Saylak, using the archetype theory within a Jungian framework, specifically focusing on the personal shadow archetype. Furthermore, Yalın's psyche and individuation process are explored through the lens of the shadow archetype within this psychoanalytic context.

Keywords: Carl Gustav Jung, archetype, Chokehold, shadow archetype, unconscious.

GİRİŞ

1900'lü yılların ilk çeyreğinde film çözümlerinde psikanalize başvurulması ile bu disiplin, film çalışmalarında önemli bir yer işgal etmeye başlamıştır. Böylece psikanalitik ve dil bilimsel terimlerin de analize olan katkıları, film çalışmalarını daha ciddi ve "bilimsel" bir hâle büründürmüştür. Her ne kadar psikanalitik film teorisine Sigmund Freud ve Jean-Jacques Lacan öncülük etse de 1980'lerden itibaren bu iki psikanalistin yanı sıra Carl Gustav Jung da film çalışmalarında başvurulan önemli bir referans noktası hâline gelmiştir. Jungcu film çalışmaları 21. yüzyılın başından itibaren hızla artmış ve Jung'un psikanalitik kuramı, film teorisyenlerinin de sıklıkla uğradığı bir alan olmuştur (Morozow & Hockley, 2016, pp. 5-8).

Gitgide materyalizmin hâkimiyeti altına giren bir çağda bilinçaltı süreçlerine olan ilginin azalmasına karşın Jungian yaklaşım, psişeye (ruh) tanıklık edebilen hem bir araç hem de yeni bir alan sunmaktadır. Sinemanın hayalî bir alan -bir *temenos*¹ olmasına binaen filmlerle ilişki kurmak aynı zamanda bireyin bilincini uyarıcı bir yöne de işaret etmektedir. Bu bağlamda film deneyimi; aynı zamanda ruhun canlanabileceği özel bir deneyim ve yorumlama pratiği olarak da nitelendirilebilir (Hauke & Alister, 2001, p. 2).

¹ Temenos kelimesi kesmek anlamına gelen *temno* kelimesinden gelmektedir. Hayatın anlamsız, dünyevi katmanından, özel bir amaç için ayrılan alanı ifade eder. Jung'un temenos olarak tanımladığı, ya tavafla ya da bir daire çizerek ayrılan kutsal alanı kapsar. Aynı zamanda temenos Tanrı kültürünün yeri olarak, Tanrılığa ait bölgeye verilen addır (Franz, 1987, p. 82).

Toplumsal ve tarihsel güçlere “derinlikler psikolojisi”nin ışığını tutan Carl Gustav Jung, insan yaşamının arketip olarak adlandırılan bazı ilkel imgeler tarafından yönlendirildiğine inanmış ve arketiplerin atalardan miras kaldığını savunmuştur (Jung, 2006, ss. 155-232). Jung, arketip sözcüğünü St. Augustin’in “Ana Düşünceler” kavramından esinlenerek kullanmıştır. Yine Jung’a göre iki türlü arketip mevcuttur. Bunlardan ilki her ruhsal yapıda gizil güç olarak var olan arketip; diğeri ise bilinç alanına girmiş arketiptir. Arketipik davranış biçimleri, düşünceler, yaşantının özümsemesi gibi olaylarda harekete geçmektedir (Gürol, 2006, ss. 46-47). Bir arketipin ifade edilmesi bireyin hangi kültürel etkilere maruz kaldığına ve kişisel deneyimlerine bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Rani, 2021, p. 750). Jung’a göre en belirgin arketipler *gölge*, *anima/animus*, *persona* ve *benliktir*. Kişinin benliğinin hayvani özü olan gölge, vahşiliği ve karmaşayı temsil eder (Hall ve Nordby’dan aktaran Fatihah & Mustofa, 2022, s. 37). Gölge, insanın hayvani özelliklerini diğer tüm arketiplerden daha fazla içerir ve insanın evrimi sırasında, derin bir temele sahip olduğu için en güçlü ve en tehlikeli arketip olarak kabul edilebilir (Zhu & Han, 2013, p. 325).

Çalışmada 2023 yılında Onur Saylak tarafından çekilen *Boğa Boğa* filminin ana karakteri Yalın Eşref, Carl Gustav Jung’un arketip teorisi bağlamında analiz edilmiş ve gölge arketipinin karakter üzerinde nasıl betimlendiği incelenmeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra Yalın’ın bireyleşme sürecinde gölge arketipinin ona ne ölçüde engel olduğu ve gölge arketipi ile özdeşleşmenin Yalın’ın psişesine verdiği hasar, bu makalede çözümlenmeye çalışılan unsurlar arasındadır. Çalışma kapsamında Yalın Eşref karakterinin Assos’a geldikten sonra da gölge arketipi ile uzlaşmaması sonucu bireyleşme sürecini geciktirdiği, hatta bu bağlamda kendini gerçekleştirme yolculuğunda başarısız olduğu sonucuna varılmıştır.

1. SİNEMA VE PSİKANALİZ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Her ne kadar tarihsel olarak çok eski uygarlıklara dayansa da psikoloji, 1879’da pozitif bir bilim hâline gelmiştir. Wilhelm Maximilian Wundt’un öncü olduğu bu disiplin, Sigmund Freud’un nevrotik hastalar üzerinden tedavi bulmak amacıyla 19. yüzyılın sonlarına doğru psikanalizi geliştirmesi ile günümüze kadar gelmiştir. Ernst Heinrich Weber (1795-1878) ve Gustav Theodor Fechner (1801-1887) gibi psikofizikçiler bu gelişmenin önünü açan önemli isimlerin başında gelmektedirler. Bununla birlikte benzer şekilde nöroanatomist Paul Broca (1824-1880) ve Carl Wernicke (1848-1905)’in keşifleri, insan zihnini anlamaya yönelik fizyolojik bir yaklaşımın da temellerini atmıştır. 19. yüzyılın başından itibaren bu bilim insanlarının yazıları, psikolojinin bağımsız bir çalışma alanı olarak kurulduğunu da işaret etmektedir (Schwarz & Pfister, 2016, p. 399).

1895 yılı, bilim ve sanat adına önemli bir dönem noktasının da başlangıcı olarak kabul edilebilir. Öyle ki Sigmund Freud ve Josef Breuer, 1895 yılında yazdıkları *Histeri Üzerine Çalışmalar (Studien über Hysterie)*’ı yayımlayarak psikanalizin doğuşuna önyak olurlar. Aslen, psikanaliz Freud’un nevrotik hastalar üzerinde çalışmalar yaparken, tedavi bulmak amacı ile ortaya çıkan kuramlar ve yöntemler silsilesidir. *Histeri Üzerine Çalışmalar*, Freud ve Breuer’in “histerinin katartik tedavi metodunu” açıkladıkları bir çalışma olarak psikanaliz doktrininin temelini oluşturmaktadır (Aşıröz, 2021, s. 105). Ancak her ne kadar bu eser psikanalizin temelini oluştursa da Freud, ilk kez bu terimi 1896 yılında yayımlanan *Kalıtıllık ve Nevrozların*

Etiyolojisi isimli yazısında kullanır. Burada Freud, Breuer'in klinik araştırma yöntemini "yeni bir psikanaliz yöntemi" olarak tanımlar (Zentner, 2002, p. 117). 1895 yılına tekabül eden bir diğer gelişme ise Lumière kardeşlerin Paris'teki Grand Cafe'de ilk film gösterimini yapmaları ile yeni bir sanat dalının doğuşuna öncülük etmeleridir. Her iki disiplin uzunca bir süre etkileşimde bulunmasa dahi ileriki yıllarda birbirini hem teorik açıdan hem metodolojik açıdan hem de hermeniotik açıdan besleyen alanlar olacaktır (Terbaş, 2012, s. 1).

Birbirinden farklı olmalarına rağmen psikanaliz ve sinema, pek çok kez etkileşime girmeyi denemiş ve bu girişimlerden de tatminkâr sonuçlar elde etmiştir. Nihayet bu yakınlık Otto Rank'in *Der Student von Prag (Praglı Öğrenci)*, Stellan Rye, 1913) filmi psikanalitik temelde incelemesinin ardından, sinema ve psikanaliz ilişkisi dikkat çeken bir hâle gelmiştir. Hatta Freud, Rank'in bu çözümlemesine "Das Unheimliche" (Tekinsiz, 1919) isimli makalesinde yer verir (Geissmann, 1998, p. 134).

Otto Rank ve Freud'un yanı sıra psikanalistler için sinema dünyası, oldukça ilgi çekici bir alan olmuştur. Rank'in ardından psikanaliz, hem metodolojik hem de kavramsal araçların yardımı ile film eleştirisine kayda değer bir katkı sağlamıştır. Bilhassa filmlerin yapısında, karakterlerin analizinde, üretildikleri toplumdaki kültürel yansımalarında, seyircinin filmle özdeşleşmesinde psikanaliz, sinemayı anlamlandırmaya dair farklı bir bakış açısı sunmuştur. Bu noktada psikanalizler Oidipus Karmaşası, Paranoid-Şizoid Konum, Simgesel düzen ve arketipler gibi kavramlara da başvurarak âdeta bir "ruh analizi" yapabilmeyi amaçlamışlardır. Böylece psikanaliz, film teorisinin de zenginleşmesine katkıda bulunarak, sinema sanatının aslında başlangıçtaki salt *entertainment* (eğlence) misyonundan daha fazlası olduğunu kanıtlamıştır (Sabbadini, 2014, pp. 3-4).

1950'lerde *Cahiers de Cinema*, Avrupa ve Amerikan filmlerini sistematik olarak incelemeye başlamış ve *Cahiers* teorisyenleri Jacques Lacan'ın fikirlerini de benimsemişlerdir. Bu etki ile Amerikalı akademisyenler *Camera Obscura* ve *Discourse* gibi dergilere psikanalitik açıdan yapılan değerlendirmeleri ön plana almışlardır. 1997 yılında *Uluslararası Psikanaliz Dergisi*'nin yayın kurulu, *Journal* dergisinin içerisinde kitap incelemelerinin yanı sıra film eleştirilerinin de olması gerektiğine karar verir. Bu durum, sinema ve psikanalizin birbiri ile olan bağlantısını daha da kuvvetlendirir.

1970'ler ve 1980'ler boyunca Christian Metz, psikanalitik film teorisinin geliştirilmesinde kilit bir rol oynamıştır. Metz, psikanalizi Neo-Marksist ideoloji teorileri ile birleştirmeye çalışmıştır. Freud'un fikirlerini benimseyen Metz, bir filmin karanlık bir dünyada büyülenmiş ve hareketsiz kalmış sinema seyircisinin zihninin, rüya durumunda olduğu gibi içeriden ziyade dışarıdan gelen görüntülerle doldurulduğunu savunur. Metz ile birlikte sinemada ödipalizasyon, skopofili, fetişizm, narsisizm gibi kavramlar daha fazla araştırılır olmuş ve bu bakış açısının etkisinin en şiddetli hâli feminist film kuramı alanında hissedilmiştir (Guynn, 2011, p. 230).

Psikanaliz, bir eserin ve yazarın toplumsal yapısının şifrelerini çözebildiği ölçüde, sanat eserlerinin yapısı ile toplumun yapısı arasındaki somut, dolayımlyıcı bağları gerçekleştirebilir. Diğer bir yandan psikanaliz, idealizmden farklı olmaksızın, sanatı öznenin ruh durumlarını analiz eden, mutlak bir öznel göstergeler bütününe indirgemek sureti ile de kendi tutsak ediciliğini yayıp

genişletir (Bakır, 2008, s. 37). Bilinç dışının sanattaki tezahürü bu bağlamda; insanoğlunun çözülmemiş psişik çatışmalarının bir ifadesi ya da karmaşık doğasının bir yansıması olarak psikanalize ihtiyaç duymaktadır denilebilir.

2. CARL GUSTAV JUNG VE PSİKANALİZ

Psikanalizin ve psikodinamik yaklaşımın kurucusu olan Sigmund Freud'un çalışmaları, bu alanda çalışan pek çok psikanalistin de başlangıç noktası olmuştur. Bunlardan biri olan İsveç'li Carl Gustav Jung, Freud'un psikoanalitik kuramına benzer bir kuram geliştirmiştir. Freud, "Yapısal Kişilik Kuramı"nda kişiliğin üç katmandan oluştuğunu (id, ego, süper ego) iddia ederken Jung, bu kavramların yerine bilinç, kişisel bilinç dışı ve kolektif bilinç dışı kavramlarını koymuştur. "Freud'un psikanalizi ataerkil olmasına rağmen Jung'un analitik psikolojisi anaerkindir" (Gürol, 2006, ss. 14-32). Jung'a göre (1921: 797) ruh (psişe) hem bilinci hem de bilinç dışını kapsar. Bir anlamda bilinç ve bilinç dışı ilişkisi, birbirine karşıt gibi görünen ancak aynı zamanda birbirini tamamlayan kavramlardır.

Kişisel bilinç dışı Jung'a göre (Gürol, 2006 p. 33) bireyin bastırıldığı, içine attığı yaşantıların tümünü içerir. Bu bağlamda inkâr edilen, unutulmuş olan ya da bastırılan ve bilinç dışı tarafından idrakine varılan, düşünülen ve duyulan tüm nesnelere kapsar. Kolektif bilinç dışı ise insanoğlunun eski çağlardan bu yana toplumlara, ırklara bakmaksızın; dünyanın kuruluşundan günümüze kadar ulaşmış evrensel durumlar karşısında sergilediği kalıpsal tepkileri içerir. Jung, kolektif bilinç dışına dair şu örnekleri gösterir: erkek-kadın, çocuk-ana baba, aşk-nefret, doğum-ölüm. Bir diğer deyişle kolektif bilinç dışı "*insanoğlunun, her bireyin beyin yapısında yeniden doğan evrenin tüm ruhsal kalıtımı*"dır (Jung, 1960: 112). Kolektif bilinç dışının özünü arketipler oluşturur. Kolektif bilinç dışının içeriğinden üretilen arketipler, insanoğlunun ilk atalarının tekrarlanan deneyimlerinden kaynaklanır. Arketip kelimesi Yunanca "arche"² orijinal, köken, başlangıç; "type" tip, tür ve model anlamına gelen iki kelimenin birleşiminden oluşmaktadır (Preus, 2015, p. 59). Arketipler birbirleri ile birleşebildikleri veya farklı biçimlerde ortaya çıkabildikleri için Jung, hayattaki tipik durumlar kadar çok arketip olduğunu iddia eder. Jung, psikanaliz çalışmaları içerisinde hastalarında karşılaştığı arketiplere özel bir ilgi göstermiştir. Bilhassa bireyleşme ve psişik evrimden sorumlu olan arketipleri ise şu şekilde sıralar: *persona*, *gölge*, *anima/animus* ve *benlik*. Jung *animayı* erkek vücudundaki dişi genler azınlığının psişik bir sureti olarak tanımlar. *Animus* ise kadının bilinç dışındaki erkeksi yandır (Jung, 2006, p. 258). *Animus* ve *anima* Latince karşılıkları olarak ruh ve can anlamına gelmektedir. Aynı zamanda eski Yunanca *anemos* rüzgâr sözcüğüyle de aynı kökene sahiptir (Jung, 2001, p. 26). *Persona*, yine Jung'a göre "bireyin dış dünyaya karşı genel ruhsal davranış biçimidir" (Gürol, 2006, s. 39). Jung, *persona* arketipi ile bir tür maskeyi simgelemiştir. Birey, kendini topluma adapte edebildiği dış görünümünün yanı sıra *persona* ile iç kimliğini dış dünyanın merakından gizler (Jung, 2009, p. 286). *Gölge* arketipi ise karanlık yanımızdır (Gürol, 2006, s. 69). Ego ve gölge her ne kadar gerçekte ayrı olsalar dahi her

² Archê: Köken, başlangıç, kaynak, kural. Herakleitos'a göre "Bir çemberde başlangıç (arche) ve bitiş ortaktır." Aristotelesçi bir bakış açısından, ilk Yunan filozofları her şeyin "kökenini", çoğunlukla da maddi kökenini arıyorlardı. Aristoteles kelimenin anlamlarını ayırt ederken, içkin başlangıç noktalarından (örneğin bir canlının kalbi) ve dış kökenlerden (örneğin çocuğun ebeveynleri) yola çıkar. Bir diğer anlamı ise iktidar sahibi demektir (Preus, 2015, p. 59).

ikisi de birbirine tıpkı düşünce ve duyguların birbirlerine bağlı olması gibi etki eder (Jung, 2009, pp. 118-120). Bireyleşme “benzersizliği kucaklayan bir birey olmak ve kendi benliğini bütünlüklü bir hâle getirmek” anlamına gelmektedir (Jung, 1976, p. 121). Bireyleşme sürecinin amacı, bireylerde psişik bir evrim yaratmak, özgürleşmek, kolektif bilinç dışının olumsuz etkisinden kendini kurtarmak ve doğuştan gelen potansiyelleri tezahür ettirmektir. Bu süreçte yer verilen dört arketip ile uyum bireyi tamamlanmaya götürür. Jung’a göre (1969, p. 109) bireyleşme süreci, kahramanın arayışıyla paralellik gösteren kahramanca bir görevdir. Süreci başarılı bir şekilde tanımlayan birey, dönüşüm geçirir ve Benlik arketipini tamamlar. Jung, günümüz insanının parçalanmış olduğunu ve manevi dünya ile bağlarını koparmaktan dolayı acı çektiğini savunur. Modern insan, varlığını ne geçmişe ne geleceğe bağlayamadığı için bu dünyada kendini yurtsuz hisseder.

3. GÖLGE ARKETİPİ

Toplum içerisindeki her birey farklı irade, düşünce ve görüşe sahiptir. Jung’un gölge arketipi, her bireyin kişiliğinde olan karanlık ve aydınlık taraf üzerine kuruludur. Gölge, bir anlamda insani içgüdülerin normal bir parçasıdır. Kişinin kendi merkezinde bu ikircikli doğa ile baş etmedeki büyük yolculuğunu Jung, arketipsel sembolleri temel alarak ifade etmektedir. Bu süreçte bireyin öncelikli olarak yüzleşmesi ve kendi ile bütünleştirmesi gereken ilk arketip “gölge”dir. Jung bu arketipi şu şekilde ifade etmiştir. “Kişiliğin daha düşük düzeydeki parçası. Seçilmiş bilinçlilikle başa çıkamadıkları için yaşam sürecinde kendilerini ifade etmelerine izin verilmeyen ve bu nedenle, bilinç dışında karşıtlık yaratmaya çalışan ve oldukça bağımsız bir ‘hizip’ oluşturan tüm bireysel ve ortak ruhsal öğeler” (Jung, 2005, p. 19). Bilinçli yaşamın yasa ve düzenlemelerine uymayan, kişiliğin karanlık ve ilkel yanı olan gölge ile ancak ahlaki bir çaba ile yüzleşilebilir (Moreno, 1970, p. 42)

Gölge arketipi bireyin olmak istemediği şeyler anlamına da gelmektedir. Gölge, kişiliğimizde onu göstermemize izin vermediğimiz en aşağı şeydir (Singer, 1994, p. 165) Bireyin gölgesi ile uzlaşması onunla yüzleşmesine bağlıdır. İnsan doğasının bir sonucu olan gölge arketipi ne kadar bastırılırsa, yarattığı karanlık o kadar derinleşir hatta nevroza dönüşebilir (Moreno, 1970, p. 43). Bireyin gölgesinin tehlikeli bir hâl alması onun bu arketipi ne derece bastırdığına, üstünü örttüğüne, gizlediğine bağlıdır.

Gölge arketipi ile yüzleşme bireyleşme sürecinin önemli bir parçasıdır. Bireylerin kendilerini tanımak ve kendileri hakkında farkındalık kazanmak için önce gölge arketiplerini kontrol altına almaları gerekmektedir. Kişinin gölgesinden habersiz olması ya da onu görmezden gelmesi, beraberinde bilişsel bir kaosu da peşinden getirir. Gölgenin bireydeki yansımalarının şiddetini Jung şu şekilde ifade etmiştir “Ne yazık ki insanoglu, bir bütün olarak bakıldığında, düşündüğünden ya da istediğinden daha az iyidir. Herkes bir gölge taşır ve bireyin bilinçli hayatında ne kadar az şey toplanırsa, gölge de tersine o kadar koyu ve yoğun olur” (Jung, 1938, p. 82). Robert A. Johnson’a göre (1991, p. 7) her birey bir bütün olarak dünyaya gelir ancak bireyin içerisinde yaşadığı kültür, bir şekilde doğasının yalnızca bir kısmını yaşamasına imkân tanır. Kültür belirli bir biçimde yaşanılması konusunda ısrarcıdır ve çoğu kültür, gölgenin kabul edilemez unsurları ya da hayvani doğasını insandaki canavar olarak nitelendirir.

Gölge, bireyin gergin, üzgün ya da stresli olduğu durumlarda rüyalarda ya da fantezilerde ortaya çıkar. Gölgenin doğasını kabullenmek çok zordur ve oldukça rahatsız edici bir sürecin parçasıdır. Ancak Jung'a göre (1968, p. 335) "Kişi aydınlık figürleri hayal ederek değil karanlığı bilinçlendirerek aydınlanır. Öz eleştiri yardımı ile birey gölgesi ile yüzleşebilir ve ancak bu şekilde 'nadir ve sarsıcı bir deneyim' gerçekleştirmiş olur". Bu durum Jung'a göre bir anlamda "mutlak kötülüğün" yüzüne bakmaktır (1959, p. 10). İnsan, nefes aldığı süre boyunca gölge de varlığını sürdürecektir. O hâlde birey için asıl çözüm, kendi gölgesinin dilini deşifre etmek ve onunla mutabakata varmaktır.

4. FİLMİN KÜNYESİ

Yönetmen: Onur Saylak

Senaryo: Hakan Günday.

Tür: Dram, gerilim.

Süre: 1 saat 52 dakika.

Oyuncular: Kıvanç Tatlıtuğ (Yalın), Funda Eryiğit (Beyza), Gürgen Öz, Kerem Arslanoğlu, Müge Bayramoğlu.

5. FİLMİN KONUSU

İstanbul'da yaşayan Yalın, dört ortağı ile birlikte çalıştığı şirketi dolandırması üzerine tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılır. Ardından eşi ile birlikte baba yadigârı Assos'taki eve taşınırlar. Ancak bölge halkı Yalın'ı, bu yasa dışı eyleminden dolayı aralarına almaz. Çünkü Assos'ta yaşayanlar da Yalın'a güvenerek paralarını onun şirketine yatırmışlardır. Bu durum, ilçe halkının Yalın'ı öldürme teşebbüsüne kadar gider. Çevresindeki insanların bu öfkeli yaklaşımı Yalın'ı da çığırından çıkarır ve Yalın ardı ardına cinayetler işlemeye başlar. Bu esnada Beyza ile ilişkilerinde de sorunlar baş gösterir. İlerleyen süreçte Yalın, onu öldürmek isteyen herkesten kurtulmak üzere Midilli'ye kaçış planı yapar. Beyza'ya bu durumdan bahsettiğinde hiç paraları olmadığından yakınan Beyza'ya, teminat olarak dolandırıcılıktan ayırdığı parayı ortaya çıkarır. Beyza parayı yanlarına almayı kabul etmez ve Yalın'la tartışmaları esnasında onu ihbar edenin kendisi olduğunu itiraf eder. Bunu öğrenen Yalın, Beyza'yı da öldürerek cinayetlerine bir yenisini daha ekler. İlçedeki komploların önünü alamayacağını anlayan Yalın, çaldığı parayı kendisine zeytin toplamada kullanması üzerine verilen fiçinin içerisine koyarak ilçenin meydanına bırakır. O güne kadar düşmanca tavırlar sergileyen Assos sakinleri, parayı aldıktan sonra Yalın'ı aralarına kabul ederler.

6. "BOĞA BOĞA" FİLMİNDE YALIN EŞREF KARAKTERİNİN CARL GUSTAV JUNG'UN GÖLGE ARKETİPİ ÖZELİNDE İNCELENMESİ

Carl Gustav Jung, kişisel birey olabilme yolculuğunda dört arketipin yönetilebilmesinin önemli olduğunu vurgular. Buradan yola çıkarak bu dört arketipten biri olan gölge arketipinin çatısında *Boğa Boğa* filminin ana karakteri çözümlenmiş ve bireyleşme sürecinde ona eşlik eden gölge arketipi ile ne ölçüde yüzleşebildiği ve onu kontrol edebildiği analiz edilmiştir.

Filmin açılış sekansında ana karakter Yalın'ı gece, arabasında yolculuk yaparken görürüz. Radyoda Jack London'ın Yanan Günışığı anlatılmaktadır. Sabahın erken saatlerinde Yalın, yolculuk boyunca arabasının arka koltuğunda getirdiği kaktüsü bahçeye dikmektedir. Kaktüse "Yeni evine hoş geldin!"³ der. Buradan Yalın'ın taşındığına dair ilk bilgiyi almış oluruz. Sabahın erken saatleri olmasına rağmen havanın kasvetli ve bulutlu olması Yalın'ın gölgesi ile kuşatıldığının da bir göstergesidir. Kaktüsü diktikten sonra havlayan yavru köpeğe sus işareti yapar. Tedirgin tavırları âdeta sakladıklarının habercisidir.

Bir sonraki sahnede Yalın'ı bakkalda alışveriş yaparken görürüz. Bakkal çalışanı Yalın'ın evinin uzun süre kapalı kaldığından bahseder. Yalın, aldıklarını ödemek üzereyken bakkal çalışanın babası gelir ve oğlunu tokatlar. Ardından Yalın'ı kaba bir üslupla dükkândan kovar.

*Bakkal: Daha açmadık kardeşim. Git başka yerden al. Kapalıyız!*⁴

Yalın'ın işlediği suç kasaba halkı tarafından da öğrenilmiştir ve Yalın bu sebeple toplumdan dışlanmıştır. Bunun ilk örneğini bakkala uğradığında görürüz. Her ne kadar öfkelenirse de Yalın öfkesini bastırır ve hiç tepki vermez. Jung'a göre (2009, p. 93) "bastırıldıkları ya da ihmal edildikleri zaman özgün enerjileri, hesaplanamayacak olası sonuçlarıyla birlikte bilinçaltına savuşup giderler". Yalın için de bu bastırılmış duygu/ lar ilerisi için bir işaret niteliğindedir. Öyle ki Yalın, hem kaçmak hem de suçundan azat olabilmek adına hayat sabitesi olarak belirlediği, arınma noktası olarak Assos'taki baba evini seçmiştir. Yalın burada kendi hakikatinin üzerini örtmek istese de toplum tarafından bu hakikat yüzüne vurulmaktadır. Bakkal dönüşü Yalın, eşi ile birlikte yemek hazırlamaktadır. Eşi, onun tanıdık herhangi birini görüp görmediğini sorması üzerine Yalın yalan söyler. Böylece Yalın'ın ilk gölge arketipi ile karşılaşırız.

*Yalın: Bakkalın oğluyla konuştuk. O da yeni evlenmiş onu anlattı. Babası da iyi bir adam. Hatta siz buraya yeni geldiniz çocuklar hadi bizden olsun dedi, de. Dedim ya olur mu öyle şey.*⁵

Ardından eşine sarılır ve "İyi olacağız, bize burası iyi gelecek"⁶ der. Kişi, gölgesine "ne denli boyun eğiyorsa kendi ışığını da o derece kesiyor" demektir. Böylece kendi tuzağına düşmekten geri duramaz. Jung'a göre (2005, p. 56) "tökezleyeceği bir engebe yoksa da bunu kendisi yaratır ve bunun yanı sıra faydalı bir şey yaptığını sanır". Yalın da eşine yalan söyleyerek taşındıkları muhitte sevgiyle karşılandığını dile getirir. Ancak gerçek bunun tam tersidir ve Yalın kendi gerçekliğinden kaçmaktadır. Aslen düşünsel anlamda bir konfora sahip olma arzusu içerisindedir fakat geçmişin musallatları yakasını burada da bırakmamıştır. Gölgenin bastırılması ya da geri itilmesi onu daha tehlikeli bir hale sokmaktadır. Hatta bu durum bireyin tüm kişiliğini kaplayarak onu yıkmayla dahi sonuçlanabilir. Bu bağlamdan incelendiğinde gölgenin yıkımını oluşturacak

³ 1:13

⁴ 4:56

⁵ 5:27

⁶ 6:13

olan katmanlar toplum tarafından Yalın'a sinsice işlenmektedir. Diğer bir deyişle toplumun çılgınlığı, bireyin sessizliği ile kesişir.

Bahçeye yardım etmek üzere gelen adam Yalın'a zeytin ağaçlarındaki zeytinleri toplaması için bir küfe verir. Küfenin üzerinde Yalın'ın ismi yazmaktadır "Yalın Bey". Eşinin televizyonu açması üzerine çıkan haberde Yalın'ın kim olduğunu öğreniriz.

Muhabir: Geçtiğimiz ay mal varlığına el konulan ve tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılan Yalın Şahin'in ortakları olduğu öne sürülen dört ünlü iş insanı tutuklanarak cezaevine gönderildi. Adı geçen iş insanı mağdurlardan yaklaşık 100 milyon dolar civarında parayı zimmetine geçirdikleri iddia ediliyor. Avukatların yaptıkları itiraz reddedildi. Sanıkların yakınları olayın tamamen iftira olduğu ve gerçekleri yansıtmadığını iddia etti.

Yalın'ın gölge arketipi hilebaz arketipi⁷ ile burada kesişir. Hilebaz, "ortak gölge figürü olarak bireyin tüm düşük karakter özelliklerinin toplamıdır" (Jung, 2005, p. 135). Yalın, hırsızlık, yolsuzluk gibi yasa dışı işlere bulaşmıştır. Jung bu durumu şu şekilde açıklar: "İnsan ruhuna her şeyin dışarıdan verildiği, onun dünyaya boş bir levha (tabula rasa) olarak geldiği yönündeki uğursuz düşünce, normal koşullar altında bireyin de normal olacağı gibi yanlış bir inancı destekler. Birey her şeye sahip olduğunda varoluşun anlamına eriştiğini zanneder. Bu nedendir ki bilinç dışı gölgenin yerini alarak onun bilinçsizliğini besler. Bu besleyiş hâli bireyi kendi içine bakmaktan alıkoyar ve birey kendisini tamamıyla çevresine bağımlı hisseder" (Jung, 2005, pp. 132-133). *Hilebaz* arketipi "bizzat kendinin ve etrafındakilerin yaşamında çeşitli manipülasyonlara ve sahtekârlıklara başvuran toy bir erkek enerjisi"dir (Ateş, 2020, s. 5).

Yalın da nefs-i emmaresine⁸ yenik düşmüş ve ona boyun eğmiştir. Gölge arketipi ile çok daha derin bir bağ oluşturmuş ve onunla yüzleşmek yerine ondan kaçmıştır.

"İstisnasız olarak herkesin bir "gölge kişilik" taşıdığını ifade eden Jung hiç kimsenin mükemmel ve masum olamayacağını söylemektedir. Kendisinin zıddı bir kötülük olmadan hiçbir iyilik olmayacağı gibi gölge arketipi olmayan hiçbir kişilik yoktur. Herkes gölge bir kişiliğe sahip olmasına rağmen çoğunlukla insanlar gölge tarafıyla yüzleşmekten kaçınmaktadırlar. Çünkü bu bölgedeki şeyler kesinlikle çok acı veren şeylerdir. Biz gölge tarafımıza bakmaktan hiç hoşlanmayız. Gölge arketipinden kaçan kişiler onu bütün kötülükleri, ilkelikleri ve bastırılmış eğilimleriyle beraber diğer kişilere ve gruplara yansıtmaktadırlar" (Emrah, 2021, s. 26).

⁷ Pikaresk masallarda, karnavallarda ve şenliklerde, kutsal ve büyüleyici ayinlerde, insanın dini korkularında ve coşkularında, hilebaz hayaleti tüm çağların mitolojisinde dolmaktadır. Antik Çağ'ın arketipsel bir psikik yapısıdır ve hayvan düzeyini neredeyse hiç terk etmemiş bir psişeye karşılık gelir (Kerenyi & Jung, 1956, p. 200). Hilebaz fantazması muzip anlatılarda, karnaval coşkusunda, şifa ve büyü ritüellerinde, dinsel korku ve aydınlanmalarda, kimi zaman açık seçik, kimi zaman da muğlak biçimlerde, tüm mekânların mitolojisinde dolanır durur....en belirgin tezahürlerinde, hayvansal düzeyin henüz pek üstüne çıkamamış, *ayrışmamış insan bilincinin sadık bir yansımasıdır* (Jung, 2005, p. 126).

⁸ Nefs-i Emmare, kötülüğü emreden nefis olarak bilinir. Nefs, bu mertebede bedensel bağlarla sarılmış, onların kendisinde zuhur ettiği istek ve arzularla doludur. İstek ve arzuların derhâl yerine getirilmesini talep eder. Eğer yerine getirilmemişse büyük bir rahatsızlık duyar (Dodurgalı, 1995, s. 79). Nefs, sürekli kötü olarak kalmaz. Bazı riyazet, tezkiye yolları ile belirli bir olgunluğa ulaşabilir (Demirdaş, 2013, s. 179).

İstanbul'dan kaçarak Assos'a yerleşmek de bunun göstergelerinden biridir. İstanbul bir anlamda Yalın'ın gölge yanıdır, Assos ise aydınlık ve bambaşka biri olmaya kendini hazırladığı yerdir. Ancak yine de kaçınılmaz sonun müphemliği Yalın'ın ıstırabını her geçen gün artırmaktadır. Gölgesini ehlileştirme arzusu ile çıktığı yolda nefsi onu zorlamaktadır. Bu tekinsiz hâl, görmezden gelme durumu gölgeyi daha da rayından çıkarır ve onunla uzlaşmayı öteleyer. Buradan yola çıkılarak söylenebilir ki gölge; insan doğasının hayvani yönünü de simgelediği gibi uzlaşıldığında benliğin tamamlayıcısı, yadsındığında ise bireyin düşmanı olur (Lall & Sharma, 2009: 105). Yalın Eşref karakterinin de gölgesi Assos'ta canlı ve tutkulu bir hayvani içgüdü ile kontrol edilmesi güç, üç boyutlu bir hâl almıştır.

Yalın eşinin isteği üzerine akşam katılacakları misafirlik için hediye almak üzere Assos'ta yol kenarında bir antikacıya gider. Satıcı, Yalın'ı hediye seçerken rahat bırakmaz ve Yalın'ın kendi başına alışveriş yapma isteğini, dükkânda yapılan hırsızlık olayları sebebi ile reddeder. Ancak aralarında geçen iğneleyici konuşma ilerledikçe satıcının amacının Yalın'ı suçlamak olduğu ortaya çıkar.

Satıcı: Üç kuruşluk magnet için elimizde kalacak herif ya! Şu magnetler için katil olmaya değer mi?⁹

Yalın: Değmez canım tabii ki.

Satıcı: Ben hep bunu diyorum zaten. Niyazi ağabeye de diyorum buranın sahibi. Niyazi ağabey diyorum çaldın mı büyük çalacaksın. Magnet nedir? Çaldın mı Yalın gibi çalacaksın. Sonra da hiçbir şey olmamış gibi utanmadan burada böyle dolanacaksın he?...İki baş hayvanım kaldı onları da al. Anamın bir tane altın dişi var onu da al. Memleket senin memleket al da hayrını gör.

Aralarında geçen bu diyalogdan sonra Yalın her ne kadar kaçmaya çalışsa da satıcı ipele Yalın'ı boynundan yakalar ve boğarak öldürmeye çalışır. Bir süre mücadele ettikten sonra Yalın, satıcının kafasına bir heykel vurarak onu öldürür. Ardından dükkânda yerde bulunan halıya cesedi sararak onu gece yarısı merkezden uzak bir yerde kayalıkların arasına atar. Böylece Yalın'ın diğer bir gölge arketipi gerçekleşmiştir: cinayet. Aslında bir anlamda bu iyi ile kötü, fitri olan ile nefsi olan arasında gidip gelmeler, nihayetinde yönünü tayin etmiştir. Ego ve arketipik gölge arasındaki savaş eşitsizdir. Jung bunu şu şekilde ifade eder: "Birçok insan 'kendini tanımayı' bilinç düzeyindeki ego kişiliğinin bilgisi ile karıştırır. Biraz ego bilincine sahip herkes kendisini tanıdığından emindir. Ama ego sadece kendi içeriğini bilir, bilinç dışını ve onun içeriğini bilmez (Jung, 1999, p. 47). Bu bağlamda ego ve gölge arasındaki ilişkinin dengesi bozulmuş ve gölgenin ağır basması egonun acı çekmesine yol açmıştır. Yine bu minvalde Jung için gölge ile yüzleşebilmek aslen ahlaki bir sorumluluktur ve bu sorumluluk ise egoya aittir (Küskü, 2021, p. 84). O halde ego, sorumluluğunu yerine getirememiştir. Bu durum da benlik, kendini gerçekleştirmekten daha da uzaklaşır. Yalın, İstanbul'daki karanlık yanına set çekerek yepyeni bir hayata başlamak için geldiği Assos'ta, karanlığını daha da derinleştirerek gölgesi ile özdeşleşir.

⁹ 16:14

Ertesi gün eşi Beyza ve arkadaşları ile yürüyüşe giden Yalın, dönüş yolunda jandarma tarafından sorgulanır. İsmi Selami Toker olduğunu öğrendiğimiz jandarma ve Yalın arasında şu diyalog geçer:

*Selami Toker: E Yalın Bey, av sever misiniz var mı avcılık?*¹⁰

Yalın: Yani, çok anladığım şeyler değil avcılık.

Jandarma, antikacıda meydana gelen cinayeti Yalın'a sorar. En son o civarda görünen kişinin de o olduğunu söyler. Ancak Yalın yalnızca akşamüstü uğradığını söyleyerek jandarmayı yalanlar.

*Selami Toker: Şimdi Yalın kardeşim sen çok insanın canını yaktın değil mi? Sen bayağı bir insanın canını yaktın?*¹¹

Yalın: Evet

Selami Toker: Milletten topladın paraları bire üç vericem bire beş vericem diye sonra da çöktün o paraların üzerine. ...Bana gelene kadar seni öldürecek adam çok burada.

Jandarma, Yalın'ın öldürdüğü Cevdet'in annesinin kefen parasını, onun holdingine yatırdığını ve kendi parasını da dolandırdığını söyler. Ancak Yalın tüm bunları reddeder.

*Selami Toker: Ulan hiç mi vicdanın sızlamadı be! Hiç mi bir şey hissetmedin?*¹²

Yalın: Ben ne yaptım ki tam anlayamadım ne demek istediğinizi.

İşlediği cinayet sonrası Yalın'da, aşırı kaygı, panik ve korku hâsıl olmuştur. Jandarmanın da onu sorguya çekmesi üzerine nevrotik hareketleri daha da artar. Gölgesi ile iş birliği yapmak Yalın'ı muhit sakinleri tarafından öldürülme paranoyasına sokmuştur. Assos'a geldiğinde personası ile tüm o hilekâr yönünü maskeleyerek köylülerin hemen hepsi Yalın'a güvenerek ona para kaptırmış olmasından dolayı nefret doludur. Yalın'ın yaşadığı bastırma dürtüsü nevrozlu çözülmeye yol açmıştır. Jung bu durumu ruh zedelenmesi olarak açıklar (Jung, 2001, p. 44). Bu iç çatışma, çıldırma olarak görülen durum sonucunda düşünceler allak bullak olur ve düşünceleri tepkisel bir görünüme bürünür. Bunun sonucunda birey bunlardan kurtulmayı başaramaz (Jung, 2001, p. 90). Yalın'ın bu kontrolden çıkış hali tam da hiçbir usavurma etkinliğini gerçekleştirilemeyeşinden kaynaklıdır.

Jandarma ile konuşmasının akabinde Yalın eve gider ve kendine küçük bir balta alır. Gece uyuyamaz ve Cevdet'i öldürüp attığı kayalığın oraya yeniden gider. Paranoyası ilerleyen Yalın'ın eşiyle de arası bozulur. Beyza jandarma ile ne konuştuklarını sorsa da Yalın yalan söyler.

*Beyza: Yapma yalvarıyorum yapma niye yapıyorsun? Biz söz verdik sen bana söz verdin, yemin ettin, yalan söylemeyecektin bir daha!*¹³

¹⁰ 31:10

¹¹ 34:41

¹² 35:26

¹³ 41:40

Yalın: Ama yalan söylemiyorum!

Yalın daha da öfkelenir ve hırçınlaşır. Beyza'ya karşı da dürüst olmaz ve kendi paranoyasına onu da ortak etmek ister. Evden çıkmamasını söylese de Beyza bunu dinlemez. Beyza evden çıkınca, Yalın avukatını arar ve cinayeti itiraf etmek üzereyken vazgeçer. Gölgesi ile ilk kez yüzleşecekken bunu yapmaktan kaçınır. Evin içerisinde ağlama nöbetleri geçirerek histerik hareketler sergiler. Bu bağlamda Yalın, ruhsal bütünlüğünü bu noktadan sonra kaybetmeye başlamıştır. İstanbul'dan Assos'a kendini izole etmesinin ardından, Assos'ta da kendini eve kapatır. Bu izolasyon hâli iyileşmeye yardımcı olsa da Jung için itiraf etmek ve gölgeyle yüzleşmek bireyin 'ahlaki sürgününün külfetinden' kurtulmasının yegâne yoludur (Jung, 2015, pp. 71-72).

Yalın geceleri uyuyamaz hâle gelir. Yine Beyza ile kavga edip uydukları bir gece Yalın, duyduğu sesler üzerine dışarı çıkar ve ona verilen küfenin üzerindeki "Yalın Bey" yazısının "Yılan Bey" olarak değiştirildiğini görür. Küfenin içerisinde ise kesik bir yılanbaşı vardır. Bu durum Yalın'ın sınırlarını tetikler. Kendini eve kapatır, alkol alır ve elindeki balta ile hayali düşmanlarını öldürme provaları yapar. Yalın kuruntularında haklı çıkmıştır ve bu durum onun şizofrenik sınırlarını tetiklemiştir. Normal bir insanda Jung'a göre sınırların bir nedeni de bir arketiple özdeşleşmedir. Sanrı, ruhu bir tür ilkel güçle ele geçirir ve onu insanlığın sınırlarını aşmaya zorlar. Hür iradenin kaybolması, vesvese, iyide ve şerde taşkınlığa sebep olur (Jung, 1953, p. 110). Yalın'da gölge arketipi ile olan iş birliği sonucu toplum tarafından dışlanmıştır ve öldürülme korkusu ile yaşamaktadır. Bu arketiple olan özdeşleşmesi, onun ruh dengesini ve birey olma yolundaki ahengini bozmuştur. Hatta bu sanrılardan birinde Cevdet'le yüz yüze gelir. Birey ruhsal dengesini yitirdiğinde bilinç dışı genellikle şiddetli duygular, sinirlilik, kontrolsüzlük, kibir, aşağılık ruh hâlleri, depresyon, öfke patlamaları gibi sanrılarla dikkatimizi çekmeye çalışır (Jung, 2014, p. 335).

Jandarma Yalın'ı arar ve onu resmî olarak ifadeye çağırır. Bunun üzerine Yalın, Cevdet'i öldürdüğü gün üzerinde olan tüm kıyafetlerini ateşte yakar. Ertesi gün Yalın'ın dolandırdığı bir adamın parasızlıktan kendini yaktığı haberi televizyonda verilir. Assos'taki kıraathanede ilçe erkekleri bu haberi pürdikkat izlemektedirler. Yalın iyice köşeye sıkıştığını hissederek deniz kenarında yürüyüşe çıkar. Yurt dışına kaçmak istemektedir ancak avukatı bunun uygun olmayacağını söyler. Bu esnada muhit halkından biri kürekle Yalın'ı öldürmeye çalışır. Yalın ne kadar yalvarsa da adam bu girişiminden vazgeçmez. Adamla boğuşan Yalın onu boğarak öldürür.

Yalın: Yardım edin, imdat. Kalp krizi! Adam gitti!¹⁴

Olayı kalp krizi olarak dillendirilse dahi adamı boğarak öldürürken tereddüt etmez. Etraftan kimse gelmeyince de cesedi Cevdet'i götürüp bıraktığı yere Cevdet'in yanına götürür. Yalın bu eylem ile birlikte gölge arketipinin boyunduruğu altına girmiş ve onunla tamamiyle özdeşleşmiştir. Bireyin gölge arketipi ile özdeşleşmesi kişilik değişimine yol açar (Schwartz-Salant, 1986, p. 222). Yalın, gölgesine boyun eğerek şeytani yanını sergilemekten çekinmez. Toplumsal ahlaki normlarla bağdaşmayan arzu ve duygulara sahip olan gölge, tek benlikte ve kontrolsüz bir biçimde artık açığa vurulmuştur. Frieda Fordham bunu şu şekilde ifade eder "Gölge,

¹⁴ 1:05:42

kendi içindeki en aşağılık varlıktır, kişinin (Ego/Bilinç) yapmasına izin vermediği her şeyi yapmak isteyen, olmadığı her şey olan kişidir” (Fordham’dan aktaran Schechter, 1980, p. 31).

Beyza arkadaşı ile buluştuğunda Yalın’dan şöyle bahseder:

Beyza: Yalın hep böyleydi yeni bir şey değil ki bu...Ne istediğini bilmiyor, bilse...O yüzden de ne yapıyor? Her şeyi istiyor. Bu dünyada ne varsa hepsini her şeyi...¹⁵

Yalın’ın tatmin olmayan yanı onu gitgide sarmalamıştır. Yalın’ın en başından beri böyle olduğunu ve yaptıklarının üzerini kapatmak amacıyla toplum içinde personasını devreye soktuğunu öğreniriz. Bu durum en başından beri böyledir ancak Assos’ta bu karanlık taraf, daha da beslenerek derinleşmiştir. Gölge ile yüzleşmek, bireyin kusurlarını ve zayıflıklarını kabul etmesi demektir. Bir öfke sorununun, bencilliğin, açgözlülüğün veya saldırganlığın ya da bir saplantının bilince geçmesi, bireye onu bir nebze olsun kontrol etme fırsatı verir. Birey içindeki karşıtlıkların uzlaşmasını istiyorsa eğer gölge yanını tanıyıp kabul etmelidir. Gölgenin bir parçası olan “ahlaki açıdan kınanan nitelikler”i görmezden gelmek ya da onu inkâr etmeye çalışmak gölgeyi bireye karşı daha da kontrol edilemez bir hâl sokar. Gölgeyi kabul etmek iç görüden çok cesaret ister. Bastırılıp bilinçten soyutlandığı hâlde de asla düzelmez (Spriggens & Meadowcroft, 2022, pp. 74-75).

Yalın’ın ikinci cinayeti işledikten sonra da ağlama nöbetleri devam eder. Eşi Beyza, Yalın’ın son zamanlardaki durumuna anlam veremez. Bir yandan ona destek olmaya çalışırken bir yandan da ne olduğunu anlamaya çalışır. Yalın, Assos’tan da kaçmak için limana uğrar ve Midilli’ye gitmek için bir balıkçıdan yardım ister. Balıkçı, Yalın’ın jipi karşılığında onu ertesi gün Midilli’ye götürmeyi kabul eder. Beyza ile klasik müzik dinlemek için gittikleri konserde Yalın lavaboya gider. Bu esnada ilçe halkından biri, Yalın’ı silahla vurmaya çalışır ancak başaramaz. İkisi arasında yaşanan kavga sonrasında Yalın adamı döverek öldürür ve cesedi kanalizasyona atar. Gölge arketipi Yalın’ın benliğini tamamen ele geçirmiştir. Üçüncü cinayeti ile gölgesi kontrolden çıkmıştır. Jung gölge çalışmasında canavarın, dışarıda değil içimizde olduğundan bahseder. “Karanlıkta gizlenir ve en beklenmedik zamanlarda çirkin başlığını kaldırır. O kadar güçlüdür ki, rasyonel ve mantıksal yeteneklerimiz üzerindeki tüm kontrolümüzü kaybederiz” (Jung’dan aktaran Singh, 2023).

Yalın ardından Beyza’ya giderek kaçma planından bahseder. Beyza sebebini sorduğunda ise Yalın tüm şüphelerini anlatır:

Beyza: Hayır. Bana her şeyi anlatmazsan hiçbir şey yapmıyorum. Nereye gidiyoruz niye gidiyoruz? Lütfen korkutma beni ne olursun? ¹⁶

Yalın: Beni öldürmek istiyorlar. Beni öldürecekler. Buradaki herkes burada yaşayan kim varsa parasını batıran kim varsa beni öldürmek istiyor.

Beyza: Tehdit mi ediyorlar seni?

Yalın: Tehdit değil! Ben sana diyorum ki beni öldürmek istiyorlar...Herkes bu işin içerisinde.

¹⁵ 1:09:23

¹⁶ 1:24:31

Yalın'ın gölge arketipi nevrotik gölgeye doğru kaymıştır. Nevrotik gölgede birey paranoyak, takıntılı ve şüpheli bir tutum sergiler. Jung, bu durumu içsel yapının değişimi olarak tanımlar. Bu noktada birey yapısal bir değişime uğramıştır. "Herhangi bir içeriğin, herhangi bir düşünce veyahut kişilik unsurunun herhangi bir nedenden ötürü bireye hâkim olduğu *cinnet fenomenidir*. Garip fikirler, tuhaf huylar, saplantılı planlar vs. biçiminde görülen baskın içerikler, genellikle hiçbir biçimde düzelmezler" (Jung, 2005, p. 55). Yalın, öldürülme paranoyasından sıyrılmaz ve cinayetler sonrası kendi kendine kaldığında, yaşadığı cinnet hâli ile baş edemez. Çareyi Yunanistan'a kaçmakta bulmuştur.

Beyza'nın teklifini kabul etmemesi ve parasızlığı sorun etmesi üzerine Yalın, taşındıklarında gömdüğü kaktüsün altından çaldığı paraları çıkarır ve Beyza'ya gösterir. Beyza parayı görünce Yalın'a karşı hayal kırıklığına uğrar ve paranın dolandırıcılıktan elde edilen kirliliğini Yalın'ın yüzüne vurur. Ardından da kendine hâkim olamaz ve onu ihbar edenin kendisi olduğunu itiraf eder.

Yalın: O zaman kendinden de nefret ediyorsun çünkü benden hiçbir farkın yok. ¹⁷

Beyza: Ben senin gibi değilim. Ben senin gibi vicdansız değilim.

Yalın: Ben hapse girdiğim ilk gün tövbe etmişim. Kimsenin parasına dokunmayacağım. Kimseye zarar vermeyeceğim. Kimsenin hakkını yemeyeceğim diye yemin etmişim.

Beyza: Sen çok fazla yemin ediyorsun, yalancı pislik. Her şeyin yalan senin korkak herif.

Yalın: Ben buraya bambaşka bir adam olmak için geldim ama olmadı.

Yalın yeniden eşinin onu ihbar edeceği korkusu ile Beyza'yı da çekiçle sırtından vurarak öldürür. Ölmek üzere, can çekişen eşine narsist bir biçimde bağırır.

Yalın: Kalk! Sen benim kim olduğumu unuttun mu? Unutmayacaksın! ¹⁸

Nevrotik bireyin kaçtığı konu dış dünya değil, kendi psişelerinin iç dünyasıdır. Bu tür bireyler, kendiliklerinden korkarlar ve bu nedenle vicdanlarının sesini geliştirme çağrısına kulak asmazlar. Jung bu tip bireyleri şu şekilde ifade etmiştir: "Kendi hayatını yaşamaktan ve kendisine ait olan karakteri bulmaktan aciz" (Jung, 1956, p. 284).

Yalın, Beyza'yı kaktüsü gömdüğü yere gömer ve köy halkının tehditlerinden kurtulabilmek için küfenin içerisine çaldığı parayı koyarak meydana bırakır. Haddizatında bunu, doğru olduğuna inandığı için değil, kendi çıkarları minvalinde gerçekleştirir. Bu nedenle Yalın için gölge arketipi ile uyumlanmış ve onunla yüzleşmiştir diyemeyiz.

SONUÇ

Carl Gustav Jung'un, bireyin kendi özüne doğru yolculuğunda referans aldığı temel arketipler, uzun ve meşakkatli olmasının yanı sıra zengin alternatiflerle döşenmiş ancak kat edilmesi gereken yol bakımından zorunlu geçiş ve dönüşümü bireye mecbur kılan bir süreci kapsamaktadır. Bu

¹⁷ 1:33:28

¹⁸ 1:37:58

doğrultuda yine Jung için bireyin ilk tanışması ve bütünleşmesi gereken arketipsel öge “gölge” arketipidir. İncelenen *Boğa Boğa* filminde Yalın karakterini domine eden bu arketip, kontrol altına alınamadığı için bireyin psişesine derinlemesine zarar vermiş ve benlik ile uyumunu bozmuştur. Yalın’ın İstanbul’da başlayan dolandırıcılık eylemi onun gölgesinin ilk emareleridir. Ancak kendi tabiri ile “bambaşka bir adam olmak” amacıyla geldiği Assos’ta yalanları, cinayetleri, şiddet kullanımı, kontrol edilemez öfkesi ve nevrotik travması ile gölge arketipinin boyunduruğuna girmiştir. Jung, gölgesi tarafından ele geçirilen bir bireyin daima kendi ışığını kestiğinden ve kendi tuzağına düştüğünden bahsetmektedir. Dolayısıyla Yalın karakteri de kendi tuzağına düşmüş ve karanlık yüzüne teslim olmuştur. Filmde Yalın’ın ilçe halkı ile çatışma anları, onun gölge yanını tetikleyici ana faktörlerden biri olarak karşımıza çıkar. Yumuşak ve naif görünen tavrı, Cevdet’i öldürmesi ile paramparça olur ve Yalın’ın bilinçaltındaki öfkesini ortaya çıkarır. Böylece gölge arketipinin potansiyelini de genişletir. Bu beklenmedik deneyimle karşılaşması, derin panik hâlinin ve nevrotik hareketlerinin de başlangıcı olur. Öfkesinin şekillenmesi ise onu psikotik bir ruh hâline sokmuştur. Bastırılmış öfke ve korkunun gücü ile Yalın, film boyunca gölgesi ile asla yüzleşmez.

Analiz edilen bu film bağlamında söylenebilir ki Yalın karakteri, tahayyül ettiğinin tersine bir benlik yaratmış ve tüm bilinçaltındaki gölgeyi serbest bırakmasının sonucunda öz’ünden uzaklaşmıştır. Yalın’ın gölgesinin ilerlemesine ileriki süreçte nevrozları da eşlik eder. Öyle ki gölge arketipini bastırması, duygusal ve ruhsal çatışmalarını da içinden çıkılamayan bir hâle getirmiştir. Birey iyileşmek istiyorsa gölgeyi bilince getirerek her ikisinin de birlikte yaşamasının bir yolunu bulması gerekmektedir. Çünkü gölge ile bütünleşme, bireyleşmeyi doğurur. Ancak Yalın karakteri, Jungien etiğin mihenk taşı olarak tabir edilen bir-leşme/bireyleşme sürecinde gölgesinin aydınlanmasına (bilince çıkarılmasına) müsaade etmeyerek, kendini gerçekleştirme sınavında başarısız olmuştur. O hâlde yine denilebilir ki gölge arketipi, karşılaştığı sınavlar neticesinde bireyde farklı formlarda zuhur edebilir. Bu bağlamda, bilince aktarılamamanın yansıması olarak zamanla bireyin taşıyamayacağı bir yük olarak karşımıza çıkabilecek bu arketip başta bireyin kendisi olmak üzere çevresine de sirayet ederek mücadele sahasını genişletmektedir. Hem öğretici hem de bireyin mukavemetini sınavcı olan gölge arketipi, pek çok dengeyi bünyesinde barındığından dolayı bütünleştirici de bir misyona sahiptir. Bu noktada filmin kahramanı Yalın Eşref, yıkıcı bir güç olarak benimsediği bir anlamda uzlaşmadığı gölgesinin karşısında durmaktan ziyade onun peşinden giderek kötü yanı ile dengeyi sağlayamamıştır. Film, tiyatro ve diğer sanat formlarında kahramanın analizi, hikâyedeki olay örgüsünün anlaşılabilmesi, kahramanın farklı boyutlarının ortaya konulabilmesi açısından da önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle, bu çalışmanın sonraki çalışmalara ışık tutacağı umulmaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

Although they are different from each other, psychoanalysis and cinema have attempted to interact on numerous occasions and have achieved satisfactory results from these attempts. As much as psychoanalysis deciphers the codes of a work and the author's social structure, it can establish concrete, inferential connections between the structure of artworks and the structure of society. On the other hand, psychoanalysis, not unlike idealism, expands its own captivation by reducing art to an absolute subjective sign system that analyzes the mental states of the subject. In this regard, the manifestation of the unconscious in art can be said to require psychoanalysis

as an expression of unresolved psychic conflicts of human beings or as a reflection of the complex nature of humanity.

The works of Sigmund Freud, the founder of psychoanalysis and psychodynamic approach, have been the starting point for many psychoanalysts working in this field. One of these, Swedish Carl Gustav Jung, developed a theory similar to Freud's psychoanalytic theory. While Freud claims in the "Structural Personality Theory" that personality consists of three layers (id, ego, superego), Jung replaces these concepts with consciousness, personal unconscious, and collective unconscious. "Despite Freud's psychoanalysis being patriarchal, Jung's analytical psychology is matriarchal." According to Jung, the soul (psyche) encompasses both consciousness and the unconscious. According to Jung, the personal unconscious (Gürol, 2006, p. 33) contains all experiences that the individual has suppressed, repressed, or forgotten but have been perceived, thought of, and felt by the unconscious. The collective unconscious includes the stereotypical reactions displayed by humanity, regardless of societies or races, towards universal situations from the beginning of the world to the present day. Jung provides examples of the collective unconscious: male-female, child-parent, love-hate, birth-death. In other words, the collective unconscious is "the entire psychic inheritance of the cosmos that is reborn in the brain structure of each individual" (Gürol, 2006, p. 44), according to Jung, who sheds light on social and historical forces with "depth psychology".

The essence of the collective unconscious is formed by archetypes. Archetypes produced from the content of the collective unconscious originate from the repeated experiences of humanity's first ancestors. The word archetype is derived from the combination of two words in Greek, "arche" meaning original, origin, beginning, and "type" meaning type, kind, and model (Preus, 2015, p. 59). Because archetypes can merge with each other or emerge in different forms, Jung claims that there are as many archetypes as typical situations in life. Jung showed special interest in archetypes encountered in his patients within his psychoanalytic studies. The archetypes responsible for individuation and psychic evolution are listed as follows: persona, shadow, anima/animus, and self. Jung defines anima as the psychic counterpart of the female genes minority in the male body. Animus, on the other hand, is the masculine aspect of the unconscious in women (Jung, 2006, p. 258). Animus and anima also mean soul and life in Latin, respectively. They are also derived from the ancient Greek word "anemos", meaning wind (Jung, 2001, p. 26). Persona, according to Jung, is "the general psychic behavior of the individual towards the external world" (Gürol, 2006, p. 39). Jung symbolized persona archetype as a kind of mask. The individual hides their inner identity from the curiosity of the external world with their external appearance, which they can adapt to society (Jung, 2009, p. 286). The shadow archetype is our dark side (Gürol, 2006, p. 69). Although the ego and the shadow are separate in reality, they influence each other just as thoughts and feelings are interdependent (Jung, 2009, pp. 118-120). The shadow, containing more of human's animalistic characteristics than all other archetypes, can be considered the most powerful and dangerous archetype due to its deep foundation during human evolution (Zhu & Han, 2013, p. 325).

Individuation means "becoming a unique individual who embraces uniqueness and integrates one's own self into a whole" (Jung, 1976, p. 121). The aim of the individuation process is to create psychic evolution in individuals, to liberate themselves from the negative effects of the collective unconscious, and to manifest their innate potentials.

In this study, the main character Yalın Eşref in the movie "Boğa Boğa," directed by Onur Saylak in 2023, has been analyzed in the context of Carl Gustav Jung's archetype theory, and how the shadow archetype is depicted on the character has been examined. In addition, the extent to which

the shadow archetype hinders Yalın in his individuation process and the damage that identifying with the shadow archetype causes to Yalın's psyche are among the elements analyzed in this article. It can be said in the context of the analyzed film that the character Yalın has created an identity contrary to what he imagined and has distanced himself from his essence as a result of releasing all the shadows in his subconscious. Neuroses accompany the progression of Yalın's shadow in the future. Suppressing the shadow archetype has brought about emotional and mental conflicts that have become unmanageable. If the individual wants to heal, they need to find a way for both the shadow and consciousness to coexist by bringing the shadow into consciousness. Because integration with the shadow leads to individuation. However, Yalın's character has failed in the process of self-realization, described as the cornerstone of Jungian ethics, by not allowing his shadow to be illuminated (brought into consciousness) in the process of integration/individuation.

Çıkar Çatışması Bildirimi/ Conflict of Interest Statement:

Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir. / The authors declared no potential conflict of interest regarding the research, authorship, and publication of this article.

Destek/Finansman Bilgileri/ Support Financing Information:

Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır. / The author have received no financial support for the research, authorship, and publication of this article.

Etik Kurul Kararı/ Ethics Committee Decision: Çalışma etik kurul kararı gerektirmeyen bir makedir. Ethical permission is not needed for his paper

Yazar Katkı Oranı/ Author Contribution Rate: Yazarların katkı oranı eşittir. / The contribution rates of all authors are equal.

KAYNAKÇA

- Aşıröz, M. (2021). "Adli bilimler ve adli tıbbın tarihçesi." www.google.com.tr/books, (Erişim tarihi: 13.05.2023)
- Ateş, E. (2020). *Gedizli Azmi'nin Kitabı-ı Hiyel'i ve Jung'un hilebaz arketipi üzerinden incelenmesi* (Yayımlanmış Doktora Tezi). İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Bakır, B. (2008). *Sinema ve psikanaliz*. İstanbul: Hayalet Kitap.
- Demirdağ, Ö. (2013). Köse Ahmed Trabzonlu'ya göre nefis ve nefsin kategorileri. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(1), 157-181.
- Dodurgalı, A. (1995). Nefis ve eğitimi. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 5, 75-82.
- Emrah, Y. (2021). *Devrimci peygamber*. Adana: Zilan Akademi.
- Fatihah, N. ve Mustafa, A. (2022). Archetypes & Self-realization in Disney's Cruella (2021) movie: Jungian Psychoanalysis. *Teaching of English Language and Literature Journal*, 10(1), 36-50.
- Franz, M. (1987). *The interpretation of fairy tales*. USA: Shambhala Publications.
- Geissmann, P. & Geissmann, C. (1998). *A history of child psychoanalysis*. London and New York: Routledge.
- Guynn, W. (2011). *The Routledge companion to film history*. New York: Routledge.
- Gürol, E. (2006). Giriş. *Analitik psikoloji* (ss.9-92). İstanbul: Payel Yayınevi.

- Hall, C. S. & Nordby, V. (1973). *A primer of Jungian psychology*. The New American Library, Inc.
- Hauke, C. & Alister, I. (2001). *Jung & film: Post-Jungian takes on the moving image*. USA: Brunner-Routledge.
- Johnson, R. (1991). *Owning your own shadow: Understanding the dark side of the psyche*. San Francisco: Harper San Francisco.
- Jung, C. G. (1921). *The collected Works of C. G. Jung volume 6*. Princeton N. J.: Princeton University.
- Jung, C. G. (1938). *Psikoloji ve din*. (R. Karabey, Çev.) İstanbul: Okyanus Yayınları.
- Jung, C. G. (1953). *The collected works of C. G. Jung*. (G. Adler ve R. F. C. Hull, Çev.) Princeton: Princeton University Press.
- Jung, C. G. (1956). Two kinds of thinking. G. Adler & R. Francis (Der.), *The Collected Works of C. G. Jung: Symbols of Transformation (Volume 5)* içinde (pp. 7-33). USA: Routledge.
- Jung, C. G. (1959). *Aion: Researches into the phenomenology of the self*. New York: Bollingen Foundation Inc.
- Jung, C. G. (1960). *Collected works volume 8*. Princeton: Princeton University Press.
- Jung, C. G. (1968). *Alchemical studies*. New York: Anchor Press Doubleday.
- Jung, C. G. (1969). *The archetypes and the collective unconscious*. New York: Princeton University Press.
- Jung, C. G. (1976). *The portable Jung*. Penguin Publishing Group.
- Jung, C. G. (1999). *Keşfedilmemiş benlik*. (B. İlhan, Çev.) İstanbul: İlhan Yayınevi.
- Jung, C. G. (2001). *İnsan ruhuna yönelik bilinçaltı ve işlevsel yapısı*. (E. Büyükinal, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Jung, C. G. (2005). *Dört arketip*. (Z. Yilmazer, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Jung, C. G. (2006). *Analitik psikoloji*. (E. Gürol, Çev.) İstanbul: Payel Yayınları.
- Jung, C. G. (2009). *İnsan ve sembolleri*. (A. N. Babaoğlu, Çev.) İstanbul: Okyanus Yayınları.
- Jung, C. G. (2014). *Collected works of C. G. Jung: Alchemical studies (volume 13)*. (R. F. C. Hull, Çev.) USA: Taylor & Francis.
- Jung, C. G. (2015). *Psikoterapi pratiği*. (S. Türk, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınevi.
- Kerenyi, K. & Jung, C. G. (1956). On the psychology of the trickster figure. P. Radin (Der.), *The trickster: A study in American Indian mythology* içinde (pp. 193-211). New York: Schocken Books.
- Küskü, Ö. (2021). *Carl Gustav Jung / Dışa bakan rüya görür içe bakan uyanır*. İstanbul: Destek Yayınları.
- Lall, M. & Sharma, S. (2009). *Personal growth and training and development*. New Delhi: Excel Books.
- Moreno, A. (1970). *Jung, gods & modern man*. Indiana: University of Notre Dame.
- Morozow, H. B. & Hockley, L. (2016). *Jungian film studies: The essential guide*. Routledge.
- Preus, A. (2015). *Historical dictionary of Ancient Greek philosophy (Second Ed.)*. Rowman & Littlefield.

- Rani, Z. A. (2021). Portrayal of jungian archetypes in Antoine de Saint-Exupery's the Little Prince. *Proceeding of the 8th International Conference on Management and Muamalah*, (ss. 749-756).
- Sabbadini, A. (2014). *Hareketli imgeler filmler üzerine psikanalitik yansımalar*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Schechter, H. (1980). *The new gods: psyche and symbol in popular art*. Ohio: Bowling Green University Popular Press.
- Schwartz-Salant, N. (1986). Archetypal foundations of projective identification. M. A. Mattoon (Der.), *The archetype of shadow in a split World* içinde (pp. 221-237). Berlin: Daiman Verlag.
- Schwarz, K. A. & Pfister, R. (2016). Scientific Psychology in the 18th Century: A Historical Rediscovery. *Perspect Psychological Science*, 11(3), 399-407.
- Singer, J. (1994). *Boundaries of the soul*. Knopf Doubleday Publishing Group.
- Singh, J. (2023). *Carl Jung's shadow work (integrate with your dark side)*.<https://jagjotsingh2008.medium.com/carl-jungs-shadow-work-integrate-with-your-dark-side-6b6b372bf7e4> (Erişim Tarihi: 11.10.2023).
- Spriggs, L. ve Meadowcroft, T. (2022). *Practicing faith: Theology and social vocation in conversation*. Eugene: Pickwick Publications.
- Terbaş, Ö. (2013). *Sinema ve psikanaliz*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Zentner, M. (2002). Nineteenth century precursors of Freud. E. Erwin (Der.), *The Freud encyclopedia: Theory, therapy, and culture* içinde içinde (pp. 110-125). New York: Routledge.
- Zhu, J. & Han, L. (2013). Analysis on the Personality of Maggie by Jung's Archetype Theory. *Theory and Practise in Language Studies*, 3(2), 324-328.